# Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 11. 2012, sp. zn. 21 Cdo 2880/2011, ECLI:CZ:NS:2012:21.CDO.2880.2011.1

**Číslo:** 29/2013

**Právní věta:**

Účastníky řízení o ustanovení opatrovníka domnělému otci, který není naživu (§ 55 zák. o rod.), jsou také jeho případní dědicové.

**Soud:** Nejvyšší soud

**Datum rozhodnutí:** 09.11.2012

**Spisová značka:** 21 Cdo 2880/2011

**Číslo rozhodnutí:** 29

**Číslo sešitu:** 3

**Typ rozhodnutí:** Usnesení

**Hesla:** Opatrovník, Určení otcovství

**Předpisy:** § 192 odst. 1 o. s. ř.
§ 55 předpisu č. 94/1963Sb.
§ 94 odst. 1 o. s. ř.

**Druh:** Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

**Sbírkový text rozhodnutí:**

*Na žádost žalobkyně M. M. Obvodní soud pro Prahu 5 usnesením ze dne 19. 5. 2004 ustanovil opatrovníkem zemřelého V. V. paní V. K., „a to pro řízení o určení otcovství jmenovaného k P. M., narozenému v roce 1968 z matky M. M.“.*

*Žalobkyně se žalobou proti opatrovnici V. K. domáhala určení, že V. V. je otcem syna žalobkyně P. M. Žalobu odůvodnila zejména tím, že se s V. V. intimně stýkala v době rozhodné pro početí P. M. V. V. byl ženatý s paní E. V. a společně měli jako manželé dceru J. V., dnes RNDr. J. Z. V. V. dne 13. 1. 2004 zemřel bez zanechání závěti a určení otcovství se žalobkyně domáhá z důvodu dědického řízení.*

*O b v o d n í s o u d pro Prahu 10 – poté, co usnesením ze dne 13. 1. 2005 připustil, aby na straně žalované vstoupila do řízení vedlejší účastnice RNDr. J. Z. – rozsudkem ze dne 25. 6. 2008, ve znění opravného usnesení téhož soudu ze dne 12. 1. 2009, určil, že „žalovaný V. V., zemřelý 13. 1. 2004, je otcem zletilého P. M., narozeného v roce 1968 z matky M. M.“, a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit České republice „na účet zdejšího soudu“ na nákladech řízení 7620 Kč a že České republice se nepřiznává náhrada nákladů*

*řízení za nezaplacený soudní poplatek. Vyšel z toho, že čestným prohlášením V. V., učiněným dne 27. 9. 1973 před tehdejším Státním notářstvím, bylo jednoznačně prokázáno, že V. V. si byl vědom skutečnosti, že je otcem P. M. (věrohodnost tohoto prohlášení nebyla během řízení namítána), že „nebyla sporována" skutečnost, že V. V. souložil v rozhodné době s žalobkyní, a že zároveň nebylo prokázáno, že by existovaly závažné okolnosti, které by otcovství V. V. vylučovaly. Přesto soud ustanovil ve věci znalce z oboru zdravotnictví, odvětví genetika, s úkolem určit pravděpodobnost, že zemřelý V. V. byl otcem P. M., přičemž nejbližší příbuzná byla vedlejší účastnice na straně žalované. Ačkoliv vedlejší účastnici bylo opakovaně soudem ukládáno, že se má dostavit nejprve k odběru krve a poté, co doložila vyjádření praktické lékařky MUDr. J. V. s nedoporučením odběru krve, ke stěru z bukáních sliznic, vedlejší účastnice se nedostavila; protože byla učiněna řada pokusů o její předvedení Policií ČR, mimo jiné i s výsledkem, že si vedlejší účastnice odmítla převzít obsílku od soudu, vyslovila, že nikam nepůjde a s Policií spolupracovat nebude, soud od provedení tohoto důkazu upustil a rozhodoval na základě dostupných důkazů.*

*Odvolání RNDr. J. Z. M ě s t s k ý s o u d v Praze usnesením ze dne 1. 9. 2009 odmítl. Vyšel z toho, že odvolání podala vedlejší účastnice a že žalovaná výslovně uvedla, že s odvoláním vedlejší účastnice nesouhlasí. Odvolací soud proto s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1, větu druhou, a § 218 písm. b) o. s. ř. posoudil odvolání jako nepřípustné a tedy podané někým, kdo k němu není oprávněn.*

*Proti tomuto usnesení Městského soudu v Praze podala RNDr. J. Z. žalobu pro zmatečnost. Namítala, že „soudy obou stupňů po celé řízení akceptovaly, že opatrovníkem zemřelého V. V. v řízení o určení otcovství byla žalovaná V. K., která vystupovala plně ve shodě se žalobkyní", že opatrovnice jejího zemřelého otce řádně nezastupovala a že odvolací soud neměl z vlastní iniciativy zjišťovat stanovisko opatrovnice, tj. žalované V. K. k odvolání podanému vedlejší účastnicí.*

*Městský soud v Praze usnesením ze dne 22. 4. 2010 žalobu pro zmatečnost zamítl; zároveň rozhodl, že „vedlejší účastnice" je povinna zaplatit žalobkyni náklady řízení 8600 Kč k rukám „jejího právního zástupce" a že ve vztahu mezi „vedlejší účastnicí" a žalovanou nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení. Vyšel z toho, že RNDr. J. Z. vstoupila do původního řízení na straně žalované V. K., že však tato účastnice s podáním žaloby pro zmatečnost výslovně nesouhlasila, a proto je žaloba podle ustanovení § 231 odst. 1, věty druhé, o. s. ř. nepřípustná.*

*V r c h n í s o u d v Praze usnesením ze dne 16. 12. 2010 odvolání „vedlejší účastnice" odmítl, ve výroku o náhradě nákladů řízení žalobkyně napadené usnesení soudu prvního stupně změnil tak, že „vedlejší účastnice" je povinna nahradit žalobkyni 10 320 Kč k rukám zástupce žalobkyně JUDr. P. R.; zároveň rozhodl, že „vedlejší účastnice" je povinna nahradit žalobkyni náklady odvolacího řízení 12 335 Kč k rukám zástupce žalobkyně JUDr. P. R. a že ve vztahu mezi „vedlejší účastnicí" a žalovanou nemá žádná z nich právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Nejprve – oproti návrhu „vedlejší účastnice" – dospěl k závěru, že není třeba podat u Ústavního soudu návrh na zrušení ustanovení § 203 odst. 1, věty druhé, a § 231 o. s. ř., neboť obě citovaná ustanovení jsou v zákoně zakotvena již delší dobu a plní svou úlohu; je především na samotných účastnících občanského soudního řízení, aby rozhodli, zda podají řádný či mimořádný opravný prostředek. Postavení vedlejšího účastníka má sloužit k tomu, aby svým postojem „podporoval" toho účastníka, na jehož straně do řízení vstoupil. K tomu jistě neslouží takový postup, kdy by vedlejší účastník vystupoval proti zájmům a postojům jím podporovaného účastníka. Poté, vycházeje z toho, že odvolání „vedlejší účastnice" není podáno se souhlasem žalované, na jejíž straně „vedlejší účastnice" vystupuje, uzavřel, že odvolání není přípustné. Proto je podle ustanovení § 218 písm. b) o. s. ř. odmítl.*

*V dovolání proti usnesení odvolacího soudu RNDr. J. Z. namítá, že v řízení o určení otcovství vystupovala sice jako vedlejší účastnice řízení, avšak v řízení o žalobě pro zmatečnost je „fakticky stranou žalující". Považuje proto za nesprávné, aby bylo její procesní postavení odvozováno od žalované a s odkazem na ustanovení § 231 odst. 1 a § 203 odst. 1 o. s. ř. pak možnost jejího*

*procesního postupu kategoricky vázána na souhlas žalované. Důvod zmatečnosti spatřuje v tom, že soudy obou stupňů po celé řízení akceptovaly, že opatrovnicí jejího zemřelého otce byla žalovaná, která vystupovala plně ve shodě se žalobkyní, a soud se na ni (ani jinou osobu jejímu otci blízkou) neobrátil s dotazem, zda by souhlasila se svým ustanovením jeho opatrovníkem. Takový postup přitom jako správný zastávala soudní praxe i před 1. 7. 2009, kdy byla do § 192 odst. 1 o. s. ř. vložena druhá věta preferující ustanovit opatrovníkem osobu blízkou. Navrhla, aby dovolací soud usnesení odvolacího soudu a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 4. 2010 zrušil a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.*

*Žalobkyně navrhla, aby dovolání, jako podání učiněné osobou neoprávněnou, bylo odmítnuto.*

*N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.*

**Z odůvodnění:**

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Dovolání je přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (§ 237 odst. 1 písm. a/ o. s. ř.) nebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (§ 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř.), anebo jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (§ 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.).

Dovolání je rovněž přípustné proti usnesení odvolacího soudu, jímž bylo potvrzeno nebo změněno usnesení soudu prvního stupně, kterým bylo rozhodnuto o žalobě pro zmatečnost (§ 238a odst. 1 písm. b/ o. s. ř.); ustanovení § 237 odst. 1 a 3 platí obdobně (§ 238a odst. 2 o. s. ř.).

Okolnost, zda odvolací soud rozhodl podle ustanovení § 219 o. s. ř. nebo zda postupoval podle ustanovení § 219a o. s. ř., popřípadě podle ustanovení § 220 o. s. ř., a jak z tohoto pohledu formuloval výrok svého rozsudku (usnesení), není sama o sobě významná; pro posouzení přípustnosti dovolání z hlediska ustanovení § 237 o. s. ř. je podstatné porovnání obsahu obou rozsudků (srov. též právní názor vyjádřený v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 1998, sp. zn. 2 Cdon 931/97, které bylo uveřejněno pod č. 52 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1999).

I když odvolací soud v napadeném usnesení ve výroku, kterým odmítl odvolání RNDr. J. Z., rozhodl jinak než soud prvního stupně (který žalobu pro zmatečnost zamítl), ve svých důsledcích vymezil práva a povinnosti RNDr. J. Z. stejně (rovněž dovodil, že jako vedlejší účastnice nemůže činit návrhy bez souhlasu jí podporovaného účastníka – žalované). Z hlediska přípustnosti dovolání proto usnesení odvolacího soudu představuje rozhodnutí, kterým bylo usnesení soudu prvního stupně, jímž bylo rozhodnuto o žalobě pro zmatečnost, potvrzeno. Protože otázka subjektu oprávněného k podání zmatečnostní žaloby, která byla pro rozhodnutí ve věci významná (určující), nebyla dosud v judikatuře dovolacího soudu ve všech souvislostech vyřešena, je dovolání přípustné podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. b) a odst. 2 o. s. ř., ve spojení s ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s.

ř.

Po přezkoumání napadeného usnesení odvolacího soudu bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) dospěl dovolací soud k závěru, že dovolání je důvodné.

Podle ustanovení § 229 odst. 4 o. s. ř. žalobou pro zmatečnost účastník může napadnout rovněž pravomocné usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto odvolání nebo kterým bylo zastaveno odvolací řízení.

Účastníky sporného řízení jsou žalobce a žalovaný (srov. § 90 o. s. ř.).

Občanský soudní řád předpokládá, že ve sporném občanském soudním řízení rozhodují soudy pouze o těch právech a povinnostech a pouze mezi těmi účastníky, které v žalobě označil žalobce. Jestliže však v takovém řízení soud rozhodne o právech a povinnostech osob, jež se účastníky řízení postupem podle ustanovení § 90 a § 79 odst. 1 o. s. ř. nestaly, a má-li být naplněn předmět a účel občanského soudního řízení, vyjádřený v § 1 o. s. ř., je nezbytné těmto osobám umožnit, aby přiměřeným procesním způsobem na takové rozhodnutí soudu reagovaly. Proto je nutno tyto osoby považovat za osoby, které mají stejná práva, jaká má také ve smyslu ustanovení § 229 odst. 4 o. s. ř. účastník řízení, tedy za osoby, které mohou, za splnění dalších zákonných podmínek, žalobou pro zmatečnost napadnout usnesení, kterým bylo odmítnuto jejich odvolání.

Soudy obou stupňů přehlédly, že žalobou pro zmatečnost neuplatňovala RNDr. J. Z. z pozice vedlejší účastnice práva a povinnosti účastnice původního řízení V. K., ale že se domáhala práv, která byla upřena jí jako vedlejší účastnici v původním řízení. Na tom nic nemění, že v původním řízení měla procesní postavení vedlejší účastnice. Smyslem vedlejšího účastenství je – jak správně uvedl odvolací soud – „podporovat“ toho účastníka, na jehož straně do řízení vstoupil. Proto logicky ustanovení § 231 odst. 1, věta druhá, o. s. ř. nepřipouští, aby vedlejší účastník bez souhlasu jím podporovaného účastníka žalobu pro zmatečnost podal. Smyslem právní úpravy žaloby pro zmatečnost však nemůže být a není, aby v zákonem vymezených případech, kdy byla poškozena práva přímo vedlejšího účastníka, a nikolvi též práva účastníka jím podporovaného, se nemohl vedlejší účastník (ale již přímo v pozici žalobce) domáhat ochrany svých práv; v takovém případě žádný důvod pro intervenci (souhlas) podporovaného účastníka není. Proto režim ustanovení § 231 odst. 1, věty druhé, o. s. ř. (ani § 203 odst. 1, věty druhé, o. s. ř. ve vztahu k odvolání RNDr. J. Z. proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 22. 4. 2010) na řízení o žalobě pro zmatečnost podané z uvedených důvodů nedopadal.

V projednávané věci v žalobě pro zmatečnost RNDr. J. Z. namítala, že „soudy obou stupňů po celé řízení akceptovaly, že opatrovníkem zemřelého V. V. v řízení o určení otcovství byla žalovaná V. K., která vystupovala plně ve shodě se žalobkyní“, že opatrovnice jejího zemřelého otce řádně nezastupovala a že odvolací soud neměl z vlastní iniciativy zjišťovat stanovisko opatrovnice, tj. žalované V. K., k odvolání podanému vedlejší účastnicí.

V. K. byla usnesením Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 19. 5. 2004 ustanovena opatrovníkem zemřelého V. V. pro řízení o určení otcovství V. V. k P. M., narozenému v roce 1968 z matky M. m. (žalobkyně), a proti této opatrovnici bylo v souladu s ustanovením § 55 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vedeno řízení o určení otcovství.

Podle ustanovení § 192 odst. 1 o. s. ř. (ve znění do 30. 6. 2009) předseda senátu je povinen postarat se o to, aby byl ustanoven opatrovník osobám, které ho podle zákona musí mít.

Při výběru opatrovníka podle ustanovení § 192 o. s. ř. musí soud dbát především o to, aby skýtal záruky, že se své funkce zhostí v souladu s účelem opatrovnictví a že zajistí všestrannou a efektivní

ochranu práv a oprávněných zájmů opatrovance. Tyto předpoklady přitom může splňovat jen ten, kdo ve vztahu k opatrovanci nemá protichůdné (jiné) zájmy, tedy ten, jehož zájmy nejsou v rozporu se zájmy opatrovance (srov. např. odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3871/2010). Zároveň je nutno zohlednit i to, o jaký druh (důvod) opatrovnictví se jedná. Jde-li (jako v projednávané věci) o ustanovení opatrovníka pro sporné řízení, v němž bude opatrovník hájit zájmy opatrovance proti dalšímu účastníku (dalším účastníkům) řízení, je třeba, aby opatrovníkem byla ustanovena osoba, která nebude v bližším vztahu k tomuto dalšímu účastníku (těmto dalším účastníkům) řízení, neboť hrozí, že by opatrovník při výkonu své funkce mohl být touto okolností ovlivňován. Zpravidla by tak neměl být opatrovník ustanovován na návrh účastníka s opačnými (nebo nejméně jinými) zájmy na výsledku řízení. Navrhne-li přesto další účastník řízení osobu, jež by měla být opatrovníkem ustanovena, měl by se před rozhodnutím o takovém návrhu soud zabývat i tím, jaké jsou vztahy účastníka, který návrh na osobu opatrovníka činí, k osobě navrhované do funkce opatrovníka, a opatrovníkem ji ustanovit jedině tehdy, nabude-li dostatečné jistoty, že bude jako opatrovník hájit pouze zájmy opatrovance, neovlivněna předchozím vztahem k jiným účastníkům řízení.

Účastníky řízení o ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 192 o. s. ř. jsou mimo navrhovatele i ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno (srov. § 81 odst. 1 a § 94 odst. 1, větu první, o. s. ř.). Zákon tedy vymezuje okruh osob, jež jsou v tomto případě účastníky řízení tím, že jsou to všichni ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Přitom nejde jen o práva a povinnosti, která jsou nebo mají být vyjádřena ve výroku rozhodnutí o věci samé, ale i o práva a povinnosti, která se sice ve výroku rozhodnutí přímo neprojeví, na která však výrok rozhodnutí má vliv; bude jím dotčeno právní postavení takových osob (takové osoby). Které konkrétní osoby to jsou se odvíjí od toho, v jakém řízení a z jakého důvodu je opatrovník ustanovován. Byl-li – jako v projednávané věci – ustanovován opatrovník zemřelému, aby proti němu bylo vedeno řízení o určení otcovství zemřelého opatrovance, je nepochybné, že v takovém řízení bude rozhodováno také o právech nebo povinnostech dědiců zemřelého, neboť případné určení otcovství zemřelého má přímý dopad do řízení o dědictví (srov. § 479 obč. zák.); výrokem rozhodnutí o ustanovení opatrovníka, proti němuž bude řízení o určení otcovství vedeno, tak bude (může být) dotčeno jejich právní postavení. Proto také případní dědicové po zemřelém označovaném otci jsou ze zákona účastníky řízení o ustanovení opatrovníka podle ustanovení § 192 o. s. ř. pro potřeby řízení podle ustanovení § 55 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, a je třeba jim usnesení o ustanovení opatrovníka doručit. Nestalo-li se tak, nebyl opatrovník pro potřeby řízení podle ustanovení § 55 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, řádně ustanoven a řízení o určení otcovství probíhalo proti osobě, která ve smyslu ustanovení § 55 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, nemohla být žalována.

Jestliže – jak výše vyloženo – nebyl řádně ustanoven opatrovník zemřelého, proti němuž má být ve smyslu ustanovení § 55 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, vedeno řízení o určení otcovství, nemohl se „neustanovený“ opatrovník stát ani účastníkem (žalovaným) v řízení o určení otcovství. Postup soudu, který žalobou pro zmatečnost napadeným usnesením odmítl odvolání vedlejší účastnice (RNDr. J. Z.) s odkazem na ustanovení § 203 odst. 1, větu druhou, o. s. ř. proto, že s ním nesouhlasila žalovaná – „neustanovený“ opatrovník, tak není správný; „neustanovený“ opatrovník nebyl účastníkem řízení a nemohl se tudíž ani vyjadřovat k tomu, zda s odvoláním vedlejšího účastníka souhlasí či nikoliv (případné vyjádření, jako vyjádření osoby k tomu neoprávněné, nemá žádný právní význam).

Z uvedeného vyplývá, že usnesení odvolacího soudu není správné. Nejvyšší soud je proto podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které bylo zrušeno usnesení odvolacího soudu, platí i na usnesení soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3, věta druhá, o. s. ř.).